

Nok et kriseår for Tanalaksen

Den atlantiske villaksen er generelt i sterk tilbakegang. At årets innsig av villaks til Norge trolig var noe større enn de foregående år endrer ikke på dette faktum. Innsiget er på et historisk lavnivå, i følge den siste analysen gjort av Vitenskapelig råd for lakseforvaltning. Vanskelige naturgitte forhold i havet oppgis som hovedgrunnen, mens frykten for mye lakselus og rømt oppdrettslaks er størst når det gjelder de menneske skapte truslene. Sterke begrensninger i laksefiske gjør likevel at det er nok gytelaks i stadig flere vassdrag. Men slik er det ikke i Tana – vårt aller viktigste laksevassdrag.

Den spesielt dramatiske bestandsutviklingen i Tana skyldes overbeskatning. Det er den klare konklusjonen fra Vitenskapelig råd for lakseforvaltning. Tanavassdraget er et digert laksevassdrag som består av en lang rekke små og store sideelver. I flere av disse er laksen utryddet og lakseførende strekning er redusert med ca 300 km. Det er dokumentert fangster på rundt 250 tonn, og det bare i vassdraget. Store sjøfangster kommer i tillegg. I enkelte år har Tana alene stått for over 20 % av alle elvefangster i Europa og hele 50 % av alle elvefangster i Norge. Men det var før. Gjennomsnittsfangstene i hele vassdraget de siste 35 årene er rundt 130 tonn. 2009 var det dårligste året noen sinne i følge fangststatistikken med bare rundt 63 tonn.

Fram til 2000-tallet var det god samvariasjon mellom fangstene i Tana og fangstene i øvrige elver i Finnmark. De siste årene har imidlertid fangstene i Tana utviklet seg svært negativt sammenlignet med øvrige vassdrag i fylket. Heller ikke årets gledelige fangstøkning i en del elver kunne merkes i Tana. Hovedforklaringen på den negative bestandsutviklingen i Tana skyldes altså ikke bare forholdene i havet. Heller ikke mye lakselus, kraftreguleringer, forurensinger eller rømt oppdrettslaks kan forklare nedgangen i Tana. Villaksen i vårt største nasjonale laksevassdrag er i alvorlig krise. Heldigvis er det noe som kan gjøres!

Laksefiske på vår mest tallrike laksebestand har lange tradisjoner. Det fiskes på blandede delbestander av Tanalaksen langs Finnmarkskysten, i Tanafjorden og i hovedvassdraget. I tillegg fiskes det på ulike bestander i de mange sideelvene. Tana har over 30 lakseførende sideelver med hver sin genetiske forskjellige laksestamme. Det fiskes både på norsk og finsk side og det fiskes med stengsel, garn, drivgarn og sportsfiskeutstyr. Og det er mange som fisker. Noe av fisket er næring, noe matauk og noe reint sportsfiske. Særlig har sportsfisket på finsk side økt de siste årene. Total beskatning for delbestander langt opp i vassdraget kan være så høy som 90 %. Så har da flere bestander etter hvert også blitt borte. Dette kan ikke fortsette.

Ja, forvaltningen av Tanalaksen er komplisert. Hele spektret av forvaltningsnivåer (lokale, regionale, nasjonale og internasjonale) er involvert. De kulturelle barrierene er i tillegg store, fra kyst til innland, fra tilreisende til fastboende, fra samisk til norsk, fra samisk til finsk og fra norsk til finsk. Det gjør at Tanalaksen er vanskelig å forvalte bærekraftig, og det selv om diagnosen og behovet for tiltak er åpenbare.

Tana må med i den nasjonale nordområdesatsingen. Mange har lenge etterlyst strengere reguleringer av fisket i Tana, men det har vist seg å være vanskelig å begrense det ødeleggende overfisket både på finsk og norsk side. Gjentatte forsøk har strandet og Tanafisket reguleres fortsatt i henhold til en over 20 års gammel overenskomst mellom Finland og Norge og datidens kunnskap. Den forestående revisjonen av denne gamle overenskomsten er uhyre viktig og kan bli avgjørende.

Regjeringen har store ambisjoner for sin nordområdesatsing. Den omfatter en rekke samfunnsområder og inkluderer bærekraftig bruk av naturressurser, næringsutvikling, økt internasjonalt samarbeid og sikring av urfolks kultur og livsgrunnlag. Statsministerens og statsrådenes hyppige involvering på mange områder har gitt flere viktige resultater.

Så langt synes dessverre ikke situasjonen i verdens viktigste laksevasdrag Tana å ha vært viet større oppmerksomhet i nordområdesatsingen. Det er overraskende og synd, for den oppfyller mange viktige kriterier som taler for at den må med. I følge regjeringen er nordområdene Norges viktigste strategiske satsingsområde framover. Bærekraftig vekst og utvikling skal skje ved økt internasjonalt samarbeid om ressursutnyttelse, miljøforvaltning og forskning. Og det er akkurat i en slik tilnærming håpet for Tanalaksen ligger. Den reduserte Tanalaksbestanden er ennå en viktig ressurs for mange, men riktig forvaltet kan den om få år bety langt mere. Men i en oppbyggingsperiode må fiske kraftig reduseres. Hvordan byrden ved det skal fordeles bør interessene langs Tana selv få beslutte. Rammene for hva som kan fanges i de ulike delene av vassdraget må derimot sammen bestemmes av nasjonale myndigheter i Norge og Finland.

Statsministeren, Utenriksministeren og Miljø- og utviklingsministeren må raskt engasjere seg for Tanalaksen ved å legge nødvendig politisk tyngde inn i forhandlingene med Finland. Som medlemsland i NASCO (den nordatlantiske organisasjonen for vern av atlantisk laks), har både Finland (EU) og Norge forpliktelser til å få til en løsning.

Tanalaksen må bli en synlig del av regjeringens nordområdesatsing. Da er det håp!

Tone Løvold
seniorrådgiver

Frode Staldvik
daglig leder

Kunnskapssenter for laks og vannmiljø